

ELÄMÄN MERKITYKSELLISYYS YHTEISKUNNALLISENA HAASTEENA

Elämän merkityksellisyys on paitsi henkilökohtainen, myös yhteiskunnallinen kysymys. Ihmisen on vaikea elää merkityksellistä elämää yhteiskunnassa, joka ei toimi hyveellisesti. 2020-luvulla elämisen merkityksellisyys on koetteella eri ikäryhmissä.

Onko elämälläni (ollut) arvoa, merkitystä? Tätä kysymystä ihmiset pohtivat erityisesti silloin, kun elämässä tapahtuu jokin traaginen käänne. Kysymys vaivaa myös työelämästä eläkkeelle siirtynyttä. Onko työlläni ja toiminnallani ollut minulle merkitystä ja onko sillä ollut sitä muille, yhteiskunnalle, ihmiskunnalle?

Mikä yleensä on elämäni merkitys, sen arvo ja psykologinen mielekkyys? Entä koko yhteiskuntani merkitys? Sehän kytkeytyy myös oman elämäni merkitykseen. Myös sosiaalipolitiikan ja sen tutkimuksen hyvinvointitavoitteissa on lopulta kyse hyvästä elämästä, elämän merkityksellisyydestä.

MERKITYKSELLISYYDEN ESIINNOUSU

Ihmisen elämän merkityksellisyyden pohdinta liittyy hänen kokemiinsa muutoksiin

tai kriiseihin. Vanhetessa ihminen saattaa miettiä tätä muutoinkin kuin suuren muutoksen tilanteessa. Elämän lopun hämmöittäessä miettii, mikä arvo tai merkitys kaikella siihenastisella on ollut ja mitä on odotettavissa.

Elämän merkityksellisyyttä voidaan tarkastella myös yhteiskunnan ja sen toimintojen yhteydessä eikä vain yksityisten kansalaisten näkökulmasta. Ranskalainen kirjailija ja filosofi **Simone de Beauvoir** toi 1940-luvulla esille naisliikkeen myöhemmin usein toistaman ajatuksen siitä, että yhteiskunta jakautuu heikompaan ja vahvempaan puoliskoon. Yhteiskunta kasvattaa naiset alistumaan ja kantamaan ristiään kyseenalaistamatta tilannettaan. Ihminen alistuu toiseuteen. (Beauvoir 1980.)

Tästä päästään elämän merkityksellisyyteen. Jos jokin ihmisryhmä sysätään toiseuteen, vaikuttaako tämä niin, että ryhmän jä-

---

Tuntevatko ihmiset yhteiskunnan omakseen?

---

sen kokee elämänsä vähänmerkitykselliseksi tai merkityksettömäksi vai vaikuttaako merkityksellisyyteen joitain muita vastatekijöitä?

Kolmekymmentä vuotta myöhemmin (1970) Beauvoir julkaisi 1992 suomennetun teoksen *Vanhuus*, jossa hän tarkasteli vanhojen ihmisten asemaa yhteiskunnassa päätyen samantapaiseen asetelmaan kuin feministisessä teoksessaankin. Vanhat ihmiset sysätään yhteiskunnassa syrjään. Onko heidänkin kohdallaan elämän merkityksellisyys kadonnut? Onko kuorma jopa kaksinkertaistunut naispuolisten vanhojen ihmisten osalta (naisuus + vanhuus)? Miehetkin joutuvat kokemaan vanhoina myös toiseutta, arvioi kirjailija. Väheneekö elämän merkityksellisyys tästä?

Elämisen merkityksellisyyttä voidaan pohdita myös yleisemmältä kannalta. Psykologisena ilmiönä puhutaan elämän mielekkyydestä. Merkityksellisyys on myös yhteiskunnallinen kysymys. Tuntevatko ihmiset yhteiskunnan omakseen? Toimivatko he, eivät tvain omaksi vaan myös yhteiseksi parhaaksi?

Kysymystä voidaan pohtia uskonnollisena kysymyksenä tai erilaisten filosofisten

hyveiden, kuten oikeudenmukaisuuden, tasa-arvoisuuden, kohtuuden tai vapauden kannalta. Monissa uskonnoissa kärsimystä tarkastellaan aikaperspektiivissä eli prosessina siirryttäessä tämänpuoleisesta tuonpuoleiseen. Kärsi, kärsi kauniimman kruunun saat! Tämänpuoleisen elämän kärsimys voidaan palkita tuonpuoleisessa, jota kutsutaan korkeimmaksi onneksi tai korkeimmaksi hyväksi taikka autuuden tilaksi paratiisissa (Levin 2012).

Näin ajatteli myös jo Antiikin Kreikan filosofi **Aristoteles** 300-luvulla ennen ajanlaskua (Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikka* ilmestyi alunperin kymmenenä kirjana, suomennettuna 2005). Näin opetetaan myös **Jeesuksen** ristinkuoleman jälkeen kirjoitetussa *Uudessa testamentissa*. Uskonnoissa elämän merkityksellisyyttä tarkastellaan toisiaan muistuttavin yleisin kriteerein.

Länsimaisesta filosofisesta hyve-näkökulmasta katsoen elämisen merkityksellisyys perustuu tavoitteeseen, jonka mukaan yhteiskunnan harjoittama politiikka kohtelee viisaasti, kunnioittavasti, tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti kansalaisia, jotta näillä

on vapaus toimia yhteiskunnassa sekä elää omien henkilöllisten tavoitteittensa mukaisesti. Siihen tarvitaan kuitenkin käytännöllistä viisautta (Aristoteles 2005). Beauvoirin käsityksen mukaan tällaista vapautta ei kuitenkaan löytynyt hänen tarkkailemastaan sodanjälkeisestä eurooppalaisesta yhteiskunnasta (Beauvoir 1992).

Aristoteleen mukaan hyveet auttavat hyvän yhteiskunnan ja ihmisten hyvän toteutumista. Ne ovat välttämättömiä hyvän toteuttamiselle. Elämisen mielekkyys taas on positiivisessa suhteessa hyvään elämään ja hyvään yhteiskuntaan. Kaikki riippuu kaikesta. Ihmisen on vaikea elää merkityksellistä elämää yhteiskunnassa, joka ei toimi hyveellisesti.

VÄLITILAN KOROSTAMINEN

Uudenlainen näkökulma elämän merkityksellisyyden tarkasteluun tulee japanilaiselta filosofilta **Tetsuro Watsujilta**, joka kritisoi vuonna 1937 länsimaisia yhteiskuntia siitä, että niissä toimivat ihmiset eivät kiinnitä tarpeeksi huomiota välitilaan (Watsuji 1996). Välitila on olemassa eri yhteisöjen ja yhteiskuntien mutta myös eri ihmisten ja ihmisryhmien välillä. *Ringaku* on se kulttuurinen kommunikaation tila, jossa erilaiset viestit ja tunteet välittyvät ihmisiltä ja yhteisöiltä toisille. Välitilassa ratkaistaan ongelmia. Siinä vaikuttavat erilaiset tieto- sekä asenne- ja tunnetasot.

Esimerkiksi sotia edeltävissä tilanteissa eri osapuolet viestittävät toisilleen tunteja asenneviestejä. Ne valikoivat, mitä tietoa muille osapuolille viestitetään. Välitila on täynnä tunnetta, asenteita, tietoja ja niiden vääristymiä, jotka lopulta johtavat yhteenottoihin. Rauhantyöllä ja -neuvotteluilla on ratkaiseva osuus välitilan koostumuksessa, mikäli rauha on osapuolten intresseissä.

Välitilan ilmapiiri on tärkeä yksilöiden ja ryhmien yhteiselossa ja kommunikaatiossa. Watsujin mielestä eurooppalainen kulttuuri ja sen yhteiskuntafilosofia ei ole tarpeeksi sisäistänyt välitilan merkitystä. Japanilaisessa kulttuurissa se on kaiken olemisen ja toiminnan sekä mielekkyyden perusta. Länsimaisessa kulttuurissa elämän merkitys individualisoituu, japanilaisessa kokonaisuuden harmonia ja järjestys sekä tässä vallitsevat suhteet, välitila, ovat keskiössä.

Tähän tulokseen tulee myös **Hitoshi Ogawa** tarkastellessaan länsimaalaisia käsitteitä Watsujin filosofian valossa (Ogawa 2013). Hän tuo esille solidaarisuuden universaalisenä hyveenä. Sitä voidaan pitää Watsujin välitilan länsimaisena positiivisena ilmentymänä. Ihmissuhteissa sekä yhteiskunnan ja kansalaisen suhteissa tarvitaan solidaarista ilmanalaa, joka pohjautuu keskinäiseen ymmärrykseen, myötämielisyyteen ja hyväksyntään. Vain myötämielisissä välitilan oloissa asiat etenevät ja ihmiset kokevat elämänsä mielekkääksi. Välitilan mutou-

---

Tärkeätä on, että katse on suunnattu eteenpäin, päämäärään.

---

tumista on koko ajan vaalittava. Ihmisiä on kasvatettava ja koulutettava sen merkityksen ymmärtämiseen.

Aidagara-käsitteellä Watsuji tarkoittaa sitä, että yksilö on samalla yhteiskunta. Etiikka on inhimillisen olemassaolon periaate, joka määrittää inhimillisiä suhteita. Ihmiset voivat luottaa toisiinsa tulevaisuudessa, koska he olivat luotettavia menneisyydessäkin. Yhteinen kokemus yhteisössä on keskeistä. Jäsenillä on yhteinen kulttuuri. Yhteisöllisyys ymmärretään yhteiseksi japanilaiseksi kulttuuriksi. Kulttuurisen yhtenäisyyden vaade onkin jarruttanut Japanin maaperän kansainvälistymistä.

Watsuji pohtii myös globaalia yhteisöä ja sen solidaarisuutta (Watsuji 1961). Ogawa yhdistää Watsujin 1900-luvun alussa käsittelemän ilmaston ja kulttuurin yhteyksien pohdinnan nykyiseen ilmasto-ongelmaan (Ogawa 2013). Globaalilla tasolla ihmiskuntaa yhdistää eloonjäämisen ongelma, jota ilmastokysymyksen ilmentää. Watsujin mukaan globaaleja ongelmia ei voi ratkaista, ellei niitä käsitellä eettisestä näkökulmasta. Ogawa pitää järkevänä, että koko maailmaa

koskeviin ongelmiin sovelletaan yhteisiä eettisesti perusteltuja hallinnollisia ratkaisuja.

Jokaisen valtion tulee hylätä tällöin oma suvereniteettinsa ja omaksua yhteinen suvereniteetti. Tällaisessa diversiteetin, moninaisuuden, solidaarisuudessa kokonaisuudessa kunnioitetaan jokaisen valtion olemassaolon peruskysymyksiä. Harmonia ja rauha ovat globaalin yhteisön perusta, hyveitä, joihin perustuen ihmiskunta voi rakentaa tulevaisuuttaan, elämisen merkityksellisyyttä, eri tasoilla.

Filosofisiin jäsenyyksiin yhteiskunnasta sisältyy käytännön sovellusongelmia. Välitilan korostamisessa japanilaisessa yhteiskunnassa tuskastutaan käytännön elämässä liialliseen harmonian ja järjestyksen korostamiseen. Vuorovaikutus koetaan jo liian tärkeäksi velvoitteeksi. Siitä tulee tekopyhyttä. Kaiken pitää olla harmonista. Kun järjestys on ehdoton edellytys kaikelle muulle, ihmisten on vaikea ilmaista tunteitaan. Yhteiskuntaa johdetaan kuitenkin poliittisesti ja yhteiskunta toimii vertikaalisesti, joten harmoniasta tulee helposti vain symbolista, kuten **Naoko Komiya** totesi häntä haastatellessani (Komiya 2024.)

KUVAN LÄHDE: UNSPLASH

Kohtuullisuus kuuluu Aristoteleen korkeimpiin hyveisiin. Kohtuus kaikessa, voisi olla se oppi, jota kannattaa vaalia. Kohtuutta toivoo myös kasvatustieteilijä **Juha T. Hakala** teoksessaan *Kohtuuden kirja* (Hakala 2016), jossa hän analysoi nyky-yhteiskunnan esteitä kohtuulliselle elämälle.

Myös ekoliikkeeseen on viime vuosikymmeninä yhdistetty kohtuullisuuden käytännöllisiä vaatimuksia. Huomiota on kiinnitetty luonnonvarojen käyttöön ja kulutukseen sekä ekokasvatukseen ja -koulutukseen ko-

rostaen samalla yhteisöllisyyden merkitystä eli välitilaa (esim. Hannukainen, toim. 2022). Yhteisöllisyyden painottamisessa on syytä noudattaa kohtuutta, jottei jouduta Komiyan kuvaamiin ongelmiin.

IHMISEN YHTEISKUNTASUHDE MERKITYKSELLISYYDEN TAUSTANA, ESIMERKINÄ VANHUUS

Palataan takaisin Beauvoirin esiin nostamaan kysymykseen vanhuudesta ja siitä, mi-

Nyt 2020-luvulla hyvinvointivaltion tukipilarit horjuvat Euroopassa.

ten elämän mielekkyys kytkeytyy yhteiskuntaan. Kysymys on ajankohtainen Suomessa, kun uusilla hyvinvointialueilla organisoidaan terveyden- ja sosiaalihuollon hallintoa ja käytäntöjä. Esiin ovat nousseet kysymykset siitä, missä määrin vanhoille eläkeläisille suodaan vaativia palveluja niin sosiaalihuollossa (kuten pitkäaikaista laitoshoidoa kognitiivisesti ja/tai fyysisesti heikoille) tai terveydenhuollon kalliita palveluja vaikeasti sairaille (esimerkiksi kalliita syöpähoitoja yli 75-vuotiaille).

Kannattaako uhrata kalliita palveluja väistyvien ikäluokkien tarpeisiin? Vanhoilla ihmisillä ei ole enää montaa vuosikymmentä aikaa elää, joten miksi suunnata heihin kalliita palveluja julkisista varoista, kysytään.

Sarkastisesti ilmaisten ilman palveluita heistä päästään kätevästi eroon nopeammin; palvelut vain lisäävät hoiva-aikaa ja kustannuksia samoin lopputuloksin. Julkinen keskustelu onkin siirtynyt jo käsittelemään sitä, että eläkkeetkin ovat turhan

suuria. Vanhat ikäluokat voisivat supistaa elämistään minimiin.

Mikä olikaan Beauvoirin käsitys vanhuuden ja yhteiskunnan suhteesta vuonna 1970? Tuolloin Suomessa miesten elinikä oli keskimäärin sama kuin kansaneläkkeelle pääsyn rajapyykki eli noin 65 vuotta, naisten hieman korkeampi, kolmekymmentä vuotta myöhemmin jo 79 ja 85 vuotta (Koskinen 2021).

Beauvoirin mielestä vanhat ihmiset voivat elää täysin merkityksellistä elämää, kunhan heillä vain on jokin projekti, mielekäs tehtävä. Vasta kun he eivät voi tehdä haluamaansa ja vaikeudet kohtaavat, elämän merkityksellisyyskin joutuu koetteelle.

Beauvoir käsittelee henkisiä ja asenteellisia esteitä ihmisen omassa mielessä (Beauvoir 1992). Ensimmäinen este voi olla se, että heikosti palkatuissa töissä koko elämä on keskittynyt leivän hankkimiseen eikä aikaa ole jäänyt työn ulkopuolisille harrastuksille. Eläkkeelle päästessä henkilö voi tuntea elämänsä tyhjäksi ja olonsa väsyneeksi.

Toiseksi syyksi Beauvoir löytää sen, että ihminen jää liiaksi katsomaan taakseen. Hänellä pitäisi olla tulevaisuuteen tähtäävä projekti, joka antaa merkityksellisyyttä. Taakseen katsoja turtuu.

Kolmas este onkin olemisen tekemisen vastakohtana. Vain olemiseen jähmettyneestä ihmisestä aktiivisten projektien tekeminen tuntuu liian haastavalta.

Elämisen merkityksellisyys liittyy siis ihmisen aktiivisuuteen, joka voi olla henkistä, fyysistä ja/tai sosiaalista. Tärkeätä on, että katse on suunnattu eteenpäin, päämäärään. Edellytyksenä on yhteiskunta, joka antaa kaikille jäsenilleen tilaa ja vapautta toteuttaa toivaitaan mutta takaa myös turvan.

KORKEIMMAN HYVÄN TAVOITTELU

Aristoteleen ajatuksena on, että ihmiset elävät yhteiskunnassa, joka toteuttaa yhteiskunnallisin hyvein politiikassaan sellaisen yhteiskunnan toteuttamista, missä jäsenet kokevat elämänsä mielekkääksi, merkitykselliseksi. Tällaisia hyveitä on muun muassa oikeudenmukaisuus. Myös yhteiskunnan jäsenet toimivat hyveiden mukaisesti rohkeina, toisiaan kunnioittaen.

Aristoteleen ajattelussa hyvä elämä tämänpuoleisessa on nähtävä prosessina kohti korkeinta hyvää, joka toteutuu vasta kuoleman jälkeen tuonpuoleisessa elämässä. Korkeimman hyvän esikuvana on jumaluus. Tämän

Aristoteleen ajatuksen perustana oli hänen oppi-isänsä, filosofi **Platon** (Schriefl 2017). Antiikin uskonnollinen ja filosofinen ajattelu yhdistyivät toisiinsa. Merkityksellisyydellä oli elämisen prosessin eri vaiheissa oma sisältönsä. Tämänpuoleisessa maailmassa ”yhteen hiileen puhaltaminen”, toiminnan eettisyys, oli keskeistä. Tällöin päästiin päämääriin sujuvasti ja toteutettiin hyvää, onnellista, elämää yhdessä muiden kanssa. Tämä johti matkaan tuonpuoleiseen, jumalien esikuvan mukaiseen korkeimman hyvän mukaiseen elämään. Tästä ajattelutavasta länsimaiset uskonnot ovat ammentaneet peruseriaatteitaan.

Uusi testamentti toi uuden ulottuvuuden elämän merkityksellisyysspohdintaan korostaessaan armoa syntisten sovituksiksi. Tulevaisuudentoivo oli olemassa, vaikka henkilö olisi poikennut tämänpuoleisessa elämässään hyveellisestä elämästä suurestikin.

Anteeksiantamisen idea heijastui Euroopassa myöhemmin rakennettujen sosiaalipoliittisten järjestelmien olemukseen, esimerkiksi vankiloihin, kasvatustaloksiin, lastenkoteihin ja niin edelleen. Väärintekijöitä ei enää asetettu hirsipuuhun.

ELÄMÄN MERKITYKSELLISYYS 2020-LUVULLA

Sosiaalipoliitiikan tutkijana koko toimintani keskiössä ovat olleet yhteiskunnan ja kansalaisten hyvinvointiin liittyvät kysymykset.

KUVAN LÄHDE: UNSPLASH

Yliopisto-opintojeni alkuvaiheissa 1960-luvun alussa ilmestyi myös professori **Heikki Wariksen** kirjoittama alan perusoppikirja sisältäen sosiaalipolitiikan määrittelyn (Waris 1961). Se nojasi saksalaiseen 1800-luvun lopulta alkaneeseen sosiaalipolitiikan traditioon, jossa kamppailtiin niin sanotun sosiaalisen kysymyksen ratkaisemiseksi poliittisin, taloudellisin, sosiaalisin ja tutkimuksellisin keinoin. Sosiaalisen kysymyksen hyvinvointitavoitteessa oli kysymys hyvästä elämästä ja sen takana olevasta elämän merkityksellisyydestä myös niiden ihmisten kohdalla, jot-

ka raatoivat leipänsä eteen ympäröiväitä vuorokausia tai jotka joutuivat elämässään vaikeuksiin.

Tästä tultiin yhteiskunnan poliittiseen tavoitteeseen: hyvinvoinnin parantamiseen kohtuulliseksi kaikkien kansalaisryhmien ja kansojen kohdalla konkreettisenä tavoitteena hyvinvointivaltio. Se vakiintui yhteiskunnalliseksi tavoitteeksi kasvun vuosina toisen maailmansodan jälkeen.

Nyt 2020-luvulla hyvinvointivaltion tukipilarit horjuvat Euroopassa. Hyvinvoinnin tuottamisen mallit hajoavat. Elämisen mer-

kityksellisyys näyttää olevan koetteella eri ikäryhmissä.

Tarvittaisiinko nyt yhteiskuntafilosofista päivitystä Antiikin Kreikan tapaan ja sen jälkeistä uskonnollistakin pohdintaa? Millaiseen yhteiskuntaan koulutetaan nykyisiä nuoria? Mikä tulee antamaan heidän elämänsä merkityksellisyyttä tulevana vuosikymmeninä?

—
Briitta Koskiaho on Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan professori emerita.

KIRJALLISUUS

- Aristoteles 2005. Nikomakhoksen etiikka. Gaudeamus, Helsinki.
- Beauvoir, Simone de 1980. Toinen sukupuoli. Tammi, Helsinki. (alkuper. ranskaksi 1949).
- Beauvoir, Simone de 1992. Vanhuus. Art House, Helsinki. (alkuper. ranskaksi 1970).
- Hakala, Juha T. 2016. Kohtuuden kirja. Näkökulmia ääriyhteiskuntaan. Talentum Pro, Helsinki.
- Hannukainen, Kristiina (toim.) 2022. Sivistys nousee yhteisöistä. Opintotoiminnan Keskusliitto / Opintokeskus Sivis. <https://www.opintokeskussivis.fi/app/uploads/2023/06/Sivistys-nousee-yhteisoista.pdf>
- Koskinen, Seppo 2021. Elinajanodote. Lääkärikirja Duodecim 1.11.2021. Duodecim terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01025>
- Levin, Christoph 2012. Glückselig in Gott. Alttestamentliche Erfahrungen von gelingendem Leben. Berlejung, A. & Heckl, R. (toim.) Ex oriente Lux Studien zur Theologie des Alten Testaments. Festschrift für Rüdiger Lux zum 65. Geburtstag. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt GmbH, 483–502.
- Ogawa, Hitoshi 2013. Solidarity as a Universal Virtue: Reevaluating Watsuji Tetsuro's Ringaku. 徳山工業高等専門学校研究紀要. Research Bulletin No. 37, 51–56. Institute of Technology. Tokuyama College, Shunan.
- Schrieffl, Anna 2017. Glück. Horn, C., Müller, J. & Söder, J. (toim.) Platon-Handbuch. J. B. Metzler, Stuttgart, 290–294.
- Waris, Heikki 1961. Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka. WSOY, Helsinki.

- Watsuji, Tetsuro 1961. A Climate – A Philosophical Study. Japanese National Commission for UNESCO. Ministry of Education. Printing Bureau, Japanese Government. Tokyo. (alkuper. japaniksi 1943) https://monoskop.org/images/9/90/Tetsuro_Watsuji_A_Climate_A_Philosophical_Study.pdf
- Watsuji, Tetsuro 1996. Watsujiō Tetsur's Rinrigaku: Ethics in Japan. New York: State University of New York Press. (alkuper. japaniksi nimellä Rinrigaku 1937).

LÄHTEET

Komiya, Naoko. Haastattelu 28.3.2024